

Egy önálló magyar egyetem nélkül nyugtázzuk beolvadásunkat^{*}

Továbbra is a nevelés rovására oktatnánk?

Gondolatok egy vajdasági magyar felsőoktatási konferencia kapcsán

Nem egy helyen olvastam és személyesen is tapasztaltam: a Szabadkán (2003. november 21—22-én) megtartott felsőoktatási konferenciát azzal a céllal hívta össze a Magyar Nemzeti Tanács, hogy a tanügyben legjáratosabb szakemberek mérjék föl a tanítás jelenlegi helyzetét, s nyilatkozzanak: melyek azok a felsőoktatási formák, intézményes megoldások, amelyek lényegesen javíthatnának az anyanyelvű oktatás színvonalán.

Tudva, ki a szervező, s azok beállítottságát ismerve, akik a bevezető előadásokat tartották, a konferencia eredménye sejthető volt. Az elhangzottak közül a nemzetünkre megalázó oktatásügyi tények föltárása, s az ezekre épülő javaslatok (G. Molnár Irén, Bunyik Zoltán) voltak igazán meggyőzők – bár Magyar Bálint közoktatási miniszter is elment a beszédében addig, ameddig a magyar kormánypolitika és a párthovatartozása engedte, és Gašo Knežević belgrádi oktatási miniszter hozzáállásával is viszonylag meg lehet elégedve az, aki ismeri az adott szerbiai politikai helyzetet.

A délutáni szekciómunkát azonban mégis Kasza József, a szerbiai kormány alelnöke, a VMSZ pártszervezet elnöke (egyébként közgazdász) pecsételte meg előadásával. A mai globalizmus frazeológiájának szellemében a multietnikus környezetnek egyedül megfelelő, többnyelvű szabadkai egyetemről beszélt. Aggályosan hangsúlyozta, hogy az államnyelvet ismerni kell – a Szabadkán képzendő szakemberek elhelyezkedési lehetőségét tartva szem előtt. Emellett a világnyelven való tanulás fontosságát domborította ki, minthogy ma már az ismeretek folyamatosan érkehetnek a földgolyó bármely tájáról. Más szóval, politikusunk szerint az egynyelvűség önkárosító elszigetelődéshöz vezetne. Egyébként is – tette hozzá – ami most reálisnak tű-

nik, az a lehetséges politikai visszarendeződés miatt könnyen illúzióknak bizonyulhat.

Felületes, a belgrádi hatalom napi politikai érdekeihez igazodó állásfoglalás ez. Politikus közgazdászunk alkalmi beszédében megfeledkezett arról, hogy **az egyetem intézménye a kulturáltabb világban nevel is**. Nem úgy, mint Jugoszláviában, ahol a pedagógia évtizedeken át másod- vagy harmadrangú, sőt egy évtizeden át teljességgel mellőzött tantárgy volt. Valószínűleg kevesen szállnának velem vitába, mikor azt állítom, hogy **az emberemlékezet óta tartó válságunk (békebeli vagy háborús) formáinak a nagyrészt mellőzött vagy helytelenül gyakorolt nevelés a fő oka**.

E probléma tünetei a nemzeti kisebbségeknél a többségiekkel ellentétes módon jelentkeznek. Ez ránk vonatkozóan azt jelenti, hogy **a mi ifjúságunk egészséges fölnőtté válása, korszerű ismeretekkel való ellátása csak akkor valósulhat meg, ha mindenképpel egy nyelvet (azét a kultúráét, amelybe beleszületett) minél alaposabban elsajátíthat**. Ez az alapfeltetele a provincializmus leküzdésének és a lényegi separatizmus megakadályozásának (a kisebbségi ember igazi énjének elrejtése). **Mivel ugyanis a tudósok már bebizonyították, hogy a gondolkodás (s ezzel együtt a kreativitás) fejlődését serkentheti vagy hátráltathatja az a nyelv, amelyen csecsemőkorunk óta fejezzük ki magunkat, ezért az egyetemi tanulmányok nyelvének föltétlenül és teljesen magyar-nak kell lennie**. A szabadkai kétnyelvűségről (az eddigi multikulturalizmusról) itt csak annyit, hogy az már a hetvenes évek első felében megbukott. (Lásd erről pl. Tóth Lajos: **Magyar nyelvű oktatás a Vajdaságban 1944-től napjainkig** /1994/ c. könyvét, vagy Horváth Mátyás írását az **Anyanyelv – „államnyelv”** /1976/ c. tanulmánygyűjteményben. Hogy Ágoston Mihály vizsgálódásairól ne is beszéljünk!)

Vajon miért nem nyökögve beszél magyarul a matematikaoktatás kérdéseiről az az anyaországi ta-

nár, aki valamelyik angliai egyetemen szerzett diplomát? Azért, mert az illető személy idejekorán forrt össze a magyar nyelvi környezettel, tehát késő kamaszkoráig az anyanyelvén tanult. Nálunk viszont a magyarul rendszerint csak a konyhanyelvet beszélő szülők gyermekét olyan óvónők, tanítók és tanárok tanítják, akik szerbül vagy felelősen nyelvű magyar tagozatokon végezték tanulmányaikat, s ezért többnyire szűk szókincssel, nehézkesen, nem mindig a legmegfelelőbb kifejezéseket használva beszélnek az órán, hogy szünetben rendszerint arra a nyelvre váltsanak át, amelyen szintén nem lehetnek teljesen magabiztosak.

Akiket az így tanítók oktatnak, azoknak a többségiek nyelvi komfortja általi megalázottsága nem mérseklődhet azáltal, hogy (nyelvi) többlettudásuk van, amit mostanában a politikusok előszeretettel kihangsúlyoznak. Esetleg a piacon vagy a szomszédal beszélve lehetnek büszkék arra, hogy ők kétnyelvűek. Akkor aligha, amikor levelet vagy folyamodványt kell írniuk, esetleg – ne adj’ Isten! – (lektorgyötrő!) publikációs ambícióik vannak.

Szóval, ahogyan a lelkiismeretesek főleg az utóbbi jó tíz évben szokták mondogatni (s a szekcioulésen is többen kijelentették): **ezen a beteg helyzeten csupán az óvodától az egyetemig anyanyelven megszerveződő oktatás segíthet. De vajon nem vezetne-e ez szeparatizmushoz? – aggályoskodhatna a tájékozatlan vagy az állambeteg balkáni ember. Egyáltalán nem! Sőt az eddigi lényegi szeparatizmusból ez a legbiztosabb út Európa – és a szerb, valamint a világnyelvek felé is. Elsősorban azért, mert a jelzett irányban csak az egészséges ember haladhat megelégedéssel, viszont a nyelvünknek a jogaiba való visszahelyezése olyan közpszichológiai javulással és gazdasági emelkedéssel járhatna, hogy vidékünk remélhetőleg rövidesen leköszönne az öngyilkosok világrekorderének címéről. Nyilvánosan vállalt-elismert magyarsága eredményeként tudniillik az ember nagyobb magabiztossággal tanulna és – szükség szerint – használna a szerb nyelvet is. (Normális körülmények között ugyanis nem az a cél, hogy kifogástalanul beszéljen szerbül, hanem az, hogy a számára fontos szinteken értse a nyelvet, s hogy őt is megértsék.) Nem görcsösen mint kötelező többletként fejébe vert államnyelvet, hanem mint a többség nyelvét, amelyet haszonérdekből is illik ismernie. Abban a folyamatban fejlődhetne gyógyulhatna a jelleme, amely (reméljük!) máris a kez-**

detét vette a Nemzeti Tanács által szorgalmazott közintézményi kötelező többnyelvűség által.

A fokozódó globalizációnak nyilvánvalóan nem csupán kommunikáció-gyorsulási és gazdasági vonatkozásai vannak, hanem kulturális és pedagógiai előnyei is lehetnek. Hosszú távon ugyanis biztosaknak kell lennünk abban, hogy Szerbia nem a visszafasizálódást, kóros szeparálódását, tehát a területvesztésének folytatását, a szerbség önpusztításának állandósítását választja, hanem az életet, az alkotást, a jó módot: Európát. S ez a határoknak a schengeni kitérőt követő légiesedésével s a magyar kultúra tekintélyének további, érdeme szerinti növekedésével fog járni. Ennek megfelelően tisztességes multikulturalizmussal is. Vagyis eljövend az az idő, amikor nem csupán egyes magyarok (természetesen jóval kisebb számban és szabad elhatározásukból, nem pedig viszonylag sokan és kényszerhelyzetben, mint jelenleg) iratkoznak szerb egyetemre, hanem a szerbek is magyarra. Persze, addig – minimális óraszámmal – a magyar nyelv és kultúra alapismereteinek oktatását is föltétlenül be kell majd vezetni a szerb tagozatokon, hogy – nem utolsósorban a történelmi szél által mostanában idesoroltaknak – legalább az alapfogalmaik meglegyenek azokról, akiknek fontos szerepük volt és van a síksági települések kultúrájának megteremtésében.

Az állításom addig tűnhet utópikusnak, míg meg nem alakul a Magyar Egyetem, s nem tesz szert – kezdetben főleg a szegedi és a pécsi társ egyetemeinek tanárai által megtámogatottan – olyan tekintélyre, mint általában a magyar iskoláztatás, amely a világkultúra jó néhány élvonalbeli tudósát „röpitette föl” a pályára. Annak a valóságérzéknek, előrelátásnak, tervszerűségnek, alaposágnak, állhatatosságnak, módszerességnek és megbízhatóságnak kellene teret kapnia a Magyar Egyetemen, amely eddig csak egyénekként, esetleg a többség által szorongatott kis csoportban érvényesülhetett a vajdasági felsőoktatás magyar professzorainak a tevékenységében.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Magyar Egyetem oktatási nyelvének kizárólag magyarnak kellene lenni, vagyis hogy csak magyarok tanulnának itt. A reális szükségletek szerint ugyanis az egyetem magyar vezetősége – részint a jelenlegi etnikai arányokat tekintetbe véve, részint pedig a jövőbeli multikultúrájára gondolva – tagozatokat nyithatna a horvát–szerb anyanyelvűek számára is. Olyanoknak, akik az emberi belátásnak immár egy magasabb szintjén talán egyik-

másik tantárgyból esetleg a magyar nyelvű előadásokat választanák.

A Magyar Egyetem elképzelését, amelynek azért lelkes támogatói is voltak a konferencián, elsősorban néhány újvidéki egyetemi tanár minősítette illúzióknak a szekcióülésen. Persze, névlegesen a vállalkozás politikai jellegétől ózdkodtak, többször is mondván, hogy itt szakmai kérdések vannak terítéken, s csupán a helyzet, a szükségletek és a lehetőségek további tanulmányozásával, lépésről lépésre, alapos megfontolással lehet megtalálni a módot, amely javíthatna a valóban súlyos helyzeten. Mintha máris nem tudnánk többet is a szükségesnél ahhoz, hogy megkezdődjenek a munkálatok! Mintha ebben az oktatási rendszerben nem lenne régóta kegyetlen tények által bizonyított a rombolás túlsúlya az építéssel szemben!

Magától értődik: azok körülményeskedtek, akiknek eddigi tevékenysége értelmében inkább akadályozni, mint serkenteni kell a régiók kultúrájának államhatároktól független tudatosítását, legalizálását. Akiknél pozícióérdek annak a ténynek az elkenése, amely szerint a ma is létező trianoni határ nem teszi indokolttá pl. a magyar nyelv és irodalom egyetemi oktatásának a magyarországitól való jelentős különbözősét. S ennek alapján azt sem, hogy a többféleképpen értelmezhető törvényeket a saját gyarló érdekeiknek megfelelően alkalmazva, maffiózók módjára, tehetséges fiatalokat diszkrimináljanak pl. a diplomahonosítás ügyében.

Ennek megfelelően Bányai János és Gerold László a magyar felsőoktatás kérdéseinek rendezésében nem egyszer a törvények tiszteletére apellált. Nem akarva tudni, hogy az érvényben levő törvényeket is halandó emberek alkották, akiket ugyancsak segítenénk, nem csupán önmagunkat, ha a törvények módosítására, illetve újakkal való helyettesítésre igyekeznénk rávenni. A nevezett újvidékiek és társaik, a jelenlegi magyar nyelvű oktatás alacsony szintjének konstataciója mellett, cinikusan védik azokat a körülményeket, amelyekkel összenőttek. **A politikát formálisan elutasító, a maga nemében azonban teljességgel átpolitizált „szakma”-központúsággal áttatják önmagukat és csoporttagjaikat, hiszen még mindig a szerb nemzeti szocializmus politikájának megfelelően, többnyire kirakat-magyarságot képezve dolgoznak.**

A szakmát azonban nemcsak a balkáni államvédelmi érdekeknek megfelelően lehet művelni, hanem nyitottan, emberségi-emberiségi kontextus-

ban, s ennek előfeltételeként: a nemzeti kultúra teljességében. Azaz – a tanügy vonatkozásában – vállalva, konkretizálva a pedagógia időtlen imperatívusát. Vagyis ha eddig visszahúzóds, elhallgatás, túrés, félillegális s ezeknek kompenzációs formái válhattak domináns tulajdonságaivá a pedagógusoknak, különösen a magyaroknak, akkor most a polgári egyenjogúság és a régiószellem elveinek kellene fölülkerekedniük – méghozzá elsősorban az egyetemi oktatók példamutatásában. A mi szempontunkból a magyar nyelv és kultúra egységes szellemének életre keltéséről van szó a Vajdaság magyarjai tanügyének egészében, nemzeti öntöm-jénezés nélkül, a tárgyilagosság európai igényének megfelelően és az emberi jogok érvényesülésének természetességével. E nélkül az oktatás az oktatásért elve (az anyagi-gazdasági haladás délibábja által vezetve) a technikák újításával egyenes arányban: emberi mivoltunk további korcsosodását serkentené. A vulgárkommunizmus materializmusa borulna itt az amerikai típusú fogyasztói álkultúra kebelére. Képletesen szólva: az agy a fejből végérvényesen a bőr alá, a hasba, sőt az alsóbb régiókba költözne...

Egy percre se feledjük, ami az ülésen is többször elhangzott: ha csak kétszázezren lennénk, akkor is egyetem illetve bennünket a mai Európában. De mi százezerrel többen vagyunk a jelzett minimumnál – s az önpusztításunk mértéke világszenzáció. Tehát: a degenerálódás közepette halálba vezető úton nincs halálugrás! Ez szükségtelen is, csupán a lelkiismeretességünknek kell elutasítania pusztulásunk haszonélvezőinek a halogató politikáját. Illúzióknak tekinteni a fennmaradásunk érdekében megtehető nagy lépést – buta gyávaság és gonosztett. Igazából azoknak a távlati érdekét sem szolgálja, akik most szorongva gondolnak arra, hogy vajon mi lesz az ő munkahelyükkel, közéleti szerepükkel, ha a Föld mégiscsak forogni kezd, s nekik le kell szokniuk a történelem, a művészetek, a magyar nyelv és irodalom liberálkommunista sterilizálásáról, illetve, ha öszülő-kopaszodó fejvel az egyetemistákat (és a többi magyar iskolást) a magyarországi könyvek fokozottabb alkalmazásával csak magyarul és megfelelő anyanyelvi kultúrával kellene tanítani bármely tantárgy keretében.

Gondoljuk végig: semmit sem kockáztatunk a maga módján multietnikus Magyar Egyetem megalapításának kezdeményezésével. (Emlékeztetőül: még azok is elismerik a jelenlegi vajdasági magyar tanügyi körülmények tarthatatlanságát, akik, ahogyan eddig is

tették, ezután is nyugodtan ásnák a nemzeti sírunkat. Veszíteni valónk tehát – nincs.) Azért sem reszkíroz-nánk, minthogy tapasztalatom szerint, a szerbek az igazságra, a tisztességes önérvényesítésre törekvő, nyílt beszédű, energikus embereket becsülik igazán. Különösen, ha rájönnek: ezután nemcsak rövid, hanem hosszú távon is hasznuk lenne belőlünk. Pedagógiánk humánus formában való megteremtése, oktatásunk nyelvének a kor szintjén való érvényesítése számukra is példát jelenthetne: hogyan lehet önmagunkkal azonosnak lenni a múlt századok romantikus legendaterhei nélkül; hogyan lehet az elsajátított kifejezésrendszerünk segítségével a másokéval is megismerkedni, azt tanulva meg a szókincsükből, amivel életünk és hivatásunk teljesebbé tehető.

Az adott keretek óvatos továbbfejlesztésében, a megfontolt toldozásban-foldozásban, a karalapítósokra, tagozatlétesítésekre korlátozódó cselekvésvaslatokban ott tükröződik nem csupán a helyzet katasztrófális volta, vagyis az, hogy a probléma és a megoldásként javasolt módszerek között hatalmas az aránytalanság, hanem jelzi a mellébeszélést, a lejtőn való mind rohamosabb csúszás leplező jóváhagyását is. Egyértelműbben: **a Magyar Egyetem egyszerűbb, könnyebben megvalósítható formákkal való helyettesítése lényegében a rosszul fölfogott szerb érdeket, vagyis a beolvadásunk nyugtázását, a hiteles írástudói felelősség további tagadását képviseli.**

A tájékozatlanok erre azt kérdezhették, hogy vajon a karok és tagozatok előadásainak teljes anyanyelvűsége nem eredményezne-e ugyanolyan minőségű nevelést, mint amilyen a Magyar Egyetemen valósulhatna meg, anélkül, hogy nagyobb politikai döntéseket kellene kiharcolni Belgrádban és Újvidéken, s anélkül, hogy túl sokba kerülne a létesítendő infrastruktúra. Erre csak határozott „nem”-mel válaszolhatunk. **Teljes magyar egyetemi vezetőségre lenne szükség ugyanis ahhoz, hogy az önállóan, saját belátásból készített tervek, valamint a déli és északi szempontokkal egyaránt szuverén módon egyeztetett**

programok megvalósítására a kiemelkedő pedagógusoknak-tudósoknak kizárólag a lelkiismeretétől függően kerüljön sor, az emberi szükségletek szem előtt tartásával – Szerbiához és Montenegróhoz csupán mint államterülethez és mint gazdasági rendszerközeghez alkalmazkodva, minél teljesebb tudományos, pedagógiai, taneszközi stb. függetlenséggel. Tankönyveket pl. csak akkor kellene magyarra fordítani, ha azok a rendkívüli minőségüknek köszönhetően Magyarországon is használhatók lennének. (Különben közvetlen forrásból tudom, hogy az Újvidéki Egyetemen egyes műszaki tantárgyakból magyar egyetemistákkal magyarországi tanulmányokat fordítanak a szerb tanárok...)

A mondottakban a rossz beidegződés valamiféle leplezve túlhajtott nemzeti érdeket, Magyarország felé fordultságot sejtethet. Csupán formálisan és a múlt felől szemlélődve. **Valójában az ember testi-lelki-szellemi érdekéről, a normális nevelés szükségletéről van szó. S arról, hogy ez elsődleges a tudásszerzéshez viszonyítva. Pontosabban: az utóbbi csupán az előbbinek az elmélyítése által válik tartalmassá, és – egyáltalán – értelmessé. Vagyis csak az egészségesen magabiztos beszédű és gondolkodású ember dönthet hitelesen, hogy az internet közvetítette újdonságok közül mit érdemes beépíteni a mi tudáskincsünkbe, s a bennünket elvakítani is képes globalizmusban mi hozhat új szint a tudományunkba és az életünkbe.** Ez az épülő eszű és mind kevésbé manipulálható magyar ember Szerbia területén kizárólag Észak-Kelet-Bácskában nevelődhetne. Itt a legkedvezőbbek a legfontosabb (!) feltételek. E tekintetben a másként gondolkodás nem több s nem kevesebb, mint félelemből, a helyzet nem ismeréséből vagy rossz érdekből elkövetett, mindenkit (a szerbeket is) károsító öncsonkítás. Vagy demagógia. A lényében szeparálódott (még kommunista módon széthasított lelkű) ember kötelező forgatókönyv szerinti mellébeszélése. Álkulturális illetan szerint ö-ö-ö-ö-ö-ző hebegés.

**Ez a cikk két hónapon át hasztalanul várta közlését a Hét Nap szerkesztőségében. Szerzője bízik benne, hogy talán nem veszítette el aktualitását.*